

RİCHARD PRİNCE'İN YENİ PORTRALER SERİSİ VE NFT ARACILIĞI İLE EMİLY RATAJKOWSKI'NİN "KENDİNİ GERİ SATIN ALMA" GİRİŞİMİ

RICHARD PRINCE'S NEW PORTRAITS SERIES AND EMILY RATAJKOWSKI'S "BUYING MYSELF BACK" INITIATIVE VIA NFT

Uğur Günay Yavuz^{*}, Ahmet S. Yıldız^{**}, M. Uluç Ceylani^{***}

Öz

Richard Prince'in Instagram'da başkalarının kişisel sayfalarının ekran görüntüsünü kanvas üzerine bastırarak galerilerde sergilemesi, 90 bin dolar karşılığında satması tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bazı kesimlerce sanatsal yaratırken bazı kesimlerce de çalıntı, haksız yere elde edilmiş üretim olarak nitelendirilmektedir. Yeni Portreler sergisiyle kişilerin özel hayatına girmesi, özel alanlarının, izinsiz-habersiz kullanması, fotoğrafçılar kadar, modeller tarafından da tepki ile karşılanmış, pek çok kişi ile hukuki sorun yaşamıştır. Emily Ratajkowski, evindeki Prince'in fotoğrafı önünde durarak aynı pozla fotoğrafını çekirmiş, sonrasında NFT'ye dönüştürmüş 140 bin dolara alıcı bulmuştur. Çalışma Prince'in çalışmalarında malzeme olarak kullandığı fotoğrafları çeken fotoğrafçıların hukuki olarak kazanamadıkları haklarını, fotoğraftaki model Ratajkowski'nin, NFT aracılığı ile elde etmiş olması örneğinden yola çıkarak, günümüzde sanat alanında yeri tartışılan NFT'nin kullanım alanına, amacına yönelik önemli bir gelişme olmasını ortaya koymayı hedeflemiştir.

Anahtar Kelimeler: Temellük Sanatı, Richard Prince, Fotoğraf, NFT.

Abstract

Richard Prince had the screenshot of personal pages of others on Instagram, printed on canvas and exhibited it in galleries, and sold it for \$90,000, brought along discussions. While it is an artistic creation by some, it is described as a stolen, unfairly obtained production by others. The entry of people into their private lives with the New Portraits exhibition, the use of their private spaces without permission or unannounced, was met with reactions from models as well as photographers. Emily Ratajkowski's photograph, standing in front of a photo of Prince in her home, in the same pose, She had taken photograph, then converted to NFT, sold for \$140,000. The study focuses on the usage area, the purpose of NFT, whose place in the field of art is being discussed today, starting from the example that the photographers who took the photographs that Prince used as material in his works, obtained the rights that the photographers who took the photographs, through NFT the model in the photograph, Ratajkowski. aimed to demonstrate that it is an important development.

Keywords: Appropriation Art, Richard Prince, Photography, NFT.

Araştırma Makale // Başvuru tarihi: 11.02.2022 - Kabul tarihi: 21.06.2022

^{*}Doçent, Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Fotoğraf Bölümü, ugurgunay@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0002-3111-8277>.

^{**} Öğretim Görevlisi, Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Fotoğraf Bölümü, yildizahmetsait@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0002-3287-2108>.

^{***} Öğretim Görevlisi, Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Fotoğraf Bölümü, uluceylani@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0003-1379-3452>.

Giriş

Sanat tarihi boyunca üretilen sanat eserleri kendinden sonra gelen sanatçılara esin kaynağı olmuş, zaman zaman yeniden yorumlama veya gönderme yapmak, atıfta bulunmak veya doğrudan malzeme gözüyle yaklaşma itibarı ile kullanılmıştır. Modernizm sonrasında gelişen postmodern anlayış ile bu ve benzeri yaklaşımların hiç olmadığı kadar yaygınlaşmış olduğu görülmektedir. Ahu Antmen'e göre postmodernizm; "...tek-değerliliğin karşısına çok-değerliliği, saflığın karşısına katışıklığı, 'yapıt'ın tekliğinin karşısına metinlerarasılığı" koyar. Modernizmin sanatçı özneye ve bireysel üslupçuluğa atfettiği öneme karşılık postmodernizm 'orijinallik' ve 'özgünlük' gibi belli başlı modernist ilkelere karşı çıkan yaklaşımları bünyesinde toplar." (Antmen, 2008:277). Bu süreçte sanatta estetik algı ve yaklaşım değişiklik göstermiş, disiplinlerarası anlayış yaygınlaşmış ve sanatın hayatın içinde her yerde olduğu ortaya konmuştur. Murat Yaygın Postmodernizmin modernizmin tekeli kapitalizme dayalı anlayışından, çokuluslu kapitalizme geçişi temsil ettiğinden ve meta konumundaki sanat yapıtının müze ve galerilerdeki ayrıcalıklı konumundan sokağa taşındığından bahseder (Yaygın, 2009:143). Gündelik hayat nesnelere ve eşyaları da işlevinden ve bağlamından kopararak sanat nesnesi haline getirilmiş, galerilerde, müzelerde kendine yer edinmiştir. Postmodern sanat anlayışı; Pop Art, Kavramsal sanat ve Yeni Kavramsalılık gibi akımlarla sanat hayatında gerek sanatsal üretim gerekse de üretilen eserler anlamında yepyeni bir dönemeç olmuştur.

1. Sanatta Kendine Mal Etme Yaklaşımı

Appropriation art yani temellük sanatı; sanatta sahiplenme/yeniden üretme/kendine mal etme anlamında kullanılmaktadır. 1960'lı yıllarda Elaine Stutevant'ın, Andy Warhol, Roy Lichtenstein, Jasper Johns gibi sanatçıların yapıtlarından yola çıkarak ve yapıt isimlerinde de bu sanatçıların isimlerini kullanarak ortaya koyduğu yapıtları bu anlamda ilk örneklerdendir. Daha önce üretilmiş bir eseri, gündelik hayattan herhangi bir nesneyi hiç değiştirmeden veya küçük değişiklikler ile ya da eserin tamamının veya bir parçasının sanatsal üretimde kullanılması olarak açıklamak mümkündür. Sanat eserlerinden gazete sayfalarına, reklamlardan, gündelik hayat nesnelere ve sosyal medya profillerine kadar gündelik hayattan her türlü nesne malzeme olabilmekte, bazen de bir sanatçının eserine gönderme yapma yolu tercih edilebilmektedir.

Sanatta Postmodernist yaklaşım; 1977 yılında Douglas Crimp'in küratörlüğünü yaptığı, Troy Brauntuch, Jack Goldstein, Sherrie Levine, Robert Longo ve Philipp Smith'in yapıtlarını Artists Space'de "Resimler" (Pictures) sergisi ile ve 1979 yılında aynı isimle yazmış olduğu makale ile tartışılmaya başlanmıştır. Modern sanatta önemli ve değerli olan sanatsal yaratıcılık, orijinallik, özgünlük ve biriciklik artık postmodern düşünce ve yaklaşım ile sorgulanır hale getirilmiş ve postmodern sanat stratejisi olmuştur. Walter Benjamin, mekanik yolla yeniden üretilen sanat yapıtları aracılığı ile insan eli ile yapılan eserlerde var olan biriciklik ve orijinalliğin getirdiği aurasını kaybettiğinden artık eşsiz olmadığından ve gücünü yitiren özel atmosferinden bahsetmektedir (Benjamin, 2002:55-58). Crimp (2002:126-129) de, postmodern sanatçıların aurayı ele geçirmek değil, onu yerinden etmek, onun da asıl değil kopyanın sadece bir yönü olduğunu gösterdiğini söyler ve kazanılan bu yeni auranın varlıktan değil de aslından yani ilk üreticiden, gerçeklikten kopmuş olmaktan kaynaklandığını, zamanımızda auranın yalnızca bir varlığı hissedilen ruh yani bir hayalet haline geldiğini ekler. Modernizmdeki sanat eserinden beklenen orijinal olma durumu postmodernizm ile sanat eserinin biriciklik özelliğini tamamen yıkmayı hedeflemiştir.

Antmen (2008:278), Postmodern Yeni Kavramsalcılığın sanatsal nesneden çok toplumsal anlama odaklanan, cinsiyet ayrımcılığından ırk ayrımcılığına, medya eleştirisinden sanat kurumlarının eleştirisine uzanan, özünde belli güç ilişkilerinin şekillendirdiği toplumsal kodları irdeleyen sanatçıların pratikleriyle şekillendiğini belirtir. Modern dünyanın getirdiği olan ve tüketim toplumunun yarattığı toplumsal stereotip düşüncelerin, değer yargılarının, alışkanlıkların, toplumsal düzen algısının göstergeler sistemi öğelerini sanatlarında malzeme olarak kullanmışlardır. Her şey zaten önceden görülmüş ve yaratılmıştır, bu durumda sanatçı emsalsizlik gösterişine kapılmadan yinelemeler yapmaya mahkûmdur (Şahiner, 2008:219). Sanatçılar kendilerinden önce gerek sanatsal üretim gerekse kitle iletişim araçlarında yer alan görselleri gönderme veya öykünme yaparak kendi çalışmalarında malzeme olarak kullanmıştır. Bu imgeleri yeniden kullanarak, kendine mal ederek dönüştürmek yeni anlamlar kazandırmak, eleştirmek veya sorgulamak amaçlanmaktadır. Sanat eleştirmeni Hal Foster, Postmodern sanatçıyı gösterge manipülatörü olarak tanımlamıştır (Akt. Antmen, 2008:277). Üretilen her görüntü bir başka sanatçının yapıtının bazen bir bölümünde, bazense tümünde kullanılabilir

olarak görülmüş ve bu bakış açısı ile değerlendirilmiş, sanatçıların kendi eserlerinde geri dönüşüme uğramış, hammadde haline getirilmiştir.

Nicolas Bourriaud, kendi işlerini diğer insanların işlerine yerleştiren bu sanatçıları, üretim ve tüketim, yaratı ve kopya, hazır-nesne orijinal iş arasındaki geleneksel ayrımın kökünün kazınmasında rol oynadıkları yönünde eleştirmektedir (Bourriaud, 2005:22). Deniz Cemal Koşar ise sahiplenme, özgün-kopya-taklit-telif hakkı krizi ekseninde eleştirisini yaparken, sanat yapıtının biricikliğinin ve özgünlüğünün temelini sorgulamakta, bu akımın bunu dinamitlediğini ifade etmektedir (Koşar, 2011:196). Diğer bir eleştiri de bu yaklaşım ile üretilen eserlerin telif hakkı ihlallerine yöneliktir ve davalar, bu sanatsal yaklaşımla üretimde bulunan sanatçıların sıklıkla yaşadıkları bir süreçtir. Bu yaklaşımla sanatsal üretimde bulunan isimlerden biri olan Richard Prince telif hakkının kendisini ilgilendirmediğini, 30 yıl önce ne çaldığını bildiğini ancak bunun önemli olmadığını ifade etmiştir.¹

2. Sanatta Kendine Mal Etme Yaklaşımında Telif Hakkı Sorunsalı

Sanatsal yaratıda telif hakları alanında önemli bir adım olan Dünya Telif Hakkı Anlaşması 6 Eylül 1952'de imzalanarak 16 Eylül 1955'de yürürlüğe girmiş, 1971 yılında Paris'te revize edilmiş, 100 ülkenin katılımıyla gerçekleşen bu toplantıda alınan kararlar "her üye devletin eser sahiplerinin ve diğer hak sahiplerinin yazılı eserler, müzikal, drama ve sinematografik eserler, resim, gravür ve heykeller gibi bilim, edebiyat ve güzel sanat eserleri üzerindeki haklarına ilişkin koruma sağlamayı taahhüt edeceklerine yer verilmiştir" (Börü, 2013:31). Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı Fikri Haklar Anlaşması (WIPO) 14 Haziran 1967'de imzalanmış, 20 Aralık 1996'da Cenevre'de revizyonlar yapılmış ve Türkiye'nin de 2008'de katıldığı bu anlaşmaya, seksen dokuz ülke imza atmıştır.

Telif hakkı, yasalar çerçevesinde sanatsal üretimde bulunan sanatçının haklarını koruma altına alırken, bu alandaki istisnalar Instagram platformu tarafından şöyle açıklanmıştır: "Dünya genelinde yasalar, bazı durumlarda telif hakkı yasalarının sıkı şekilde uygulanmasının adil

¹ Kinsella, E. "Outraged Photographer Sues Gagosian Gallery and Richard Prince for Copyright Infringement", Artnet, <https://news.artnet.com/market/donald-graham-sues-gagosian-richard-prince-401498>, Erişim tarihi: 8.10.2021.

olmayacağını ya da yaratıcılığı bastırarak veya insanları orijinal eserler üretmekten caydırarak topluma zararlı olacağını göz önünde bulundurur. Bu yasalar, belirli durumlarda kişilerin başkasının telif haklı eserini kullanmasına izin verir². Ülkeden ülkeye telif hakkına ilişkin istisna uygulamaları da değişiklik göstermektedir. ABD hukukunda adil kullanım (fair use) doktrini bir sanatçının kendi yaratıcı çalışmaları üzerindeki telif hakları ile yazarların, sanatçıların ve diğer kimselerin bu telif hakkı alınmış olan çalışmalara atıf yapabilmesi imkânı arasında bir denge kurmayı amaçlamaktadır. Adil kullanım çerçevesinde dönüştürülen eser ise telif haklarına ihlal teşkil etmemektedir. Mahkemeler tarafından adil kullanım dengesi gözetilirken bunlarla sınırlı olmamak üzere dört faktör göz önüne alınmaktadır. Bunlar; kullanımın amacı ve niteliği (ticari ya da kâr amacı gütmeyen eğitim amaçlı kullanılıp kullanılmadığı), telif hakkı alınmış çalışmanın doğası, telif hakkıyla korunan eserin kullanılan kısmının miktarı ve önemi, telif hakkı alınmış çalışmanın değeri için potansiyel pazarı üzerindeki olumsuz olabilecek etkisi, zarar verip vermediğidir³.

ABD Yüksek Mahkemesi, adil kullanım incelemesinin temel amacını şöyle tanımlamaktadır: “Yeni eserin “orijinal eseri yeni bir anlatımla, anlamla veya mesajla değiştirerek, yeni bir unsur, başka bir amaç ya da farklı bir nitelik katıp katmadığının belirlenmesi”; yani, yeni eserin “dönüştürücü” olup olmadığının veya ne ölçüde dönüştürücü olduğunun tespit edilmesi. Orijinal eser üzerine yorum yapma şartı ile “dönüştürücü nitelik taşıma” şartını birleştiren bu kıstas, adil kullanım ilkesinin geçerlilik alanını genişletmektedir⁴.

Bu noktada “dönüştürme” kavramı kilit önem taşımaktadır. Bu yaklaşımla üretimde bulunan sanatçılar tarafından da en çok kullanılan yasal savunma, eserleri dönüştürdükleri üzerine kurulmaktadır.

3. Richard Prince’in Sanatsal Yaklaşımı

Fotoğraf sanatında Sherrie Levine, Louise Lawler, Barbara Kruger, Mike Bidlo, Robert Heinecken, Thomas Ruff, Penelope Umbrico, John Baldessari’yi bu yaklaşımla üretimde bulunan

² Instagram, https://help.instagram.com/116455299019699?helpref=search&sr=1&query=fair%20use&search_session_id=8aa28133c81800559a4366cb5bb4c6a3&fbclid=IwAR2-xlCZ29dveOpDHZpGhx-35Cy3dhTiBL97p4mnRkWThYvb4KT0thcnSFc, Erişim tarihi: 8.10.2021.

³ Keskin, Ö. (2021). “Cariou v.Prince Davası”, Sanat Hukuku Enstitüsü, <https://www.sanathukukuenstitusu.com/post/cariou-v-prince-davas%C4%B1>, Erişim tarihi: 9.11.2021.

⁴ “Temellük Sanatı ve İntihal” (2018). Skop Sanat Tarihi Eleştirisi, <https://www.e-skop.com/skopbulten/temelluk-sanati-ve-intihal/3638>, Erişim tarihi: 9.11.2021.

isimler olarak saymak mümkündür. Donald Crimp, Amerikalı ressam ve fotoğrafçı Richard Prince için imgelerin en içten ve en sıradan olanları çaldığını, şok etkisi yarattığını ve Prince'ın kurmacaları onları kuşattığında yerini yabancılığa bıraktığından bahseder (Crimp, 2002: 128). Prince de üretilmiş eserlere veya gazetelerden, dergilerden, kitaplardan, sosyal medyadan elde ettiği görüntülere hiç müdahale etmeden veya kısmen müdahale ederek, eklemeler yaparak ve sonrasında yeniden fotoğraflayarak kendine mal etme yaklaşımını benimseyen ve uygulayan sanatçılardan biridir. Bu nedenle sanat hayatı boyunca her sergisi ve kitabı çok tartışılmış ve çok defa da eser sahipleri tarafından telif hakları nedeniyle mahkeme süreci yaşamıştır.

Prince doğrudan fotoğraf çekmek yerine çekilmiş olan görselleri kullanarak eser üretme yaklaşımını şöyle anlatmaktadır:

“Larry Clark, Diane Arbus, Robert Mapplethorpe harika portreler çekiyor. Larry'nin fotoğraf çekmesini izledim ve bunu nasıl yaptığını bilmiyorum. Nereden başlayacağımı bilemedim. Asla bir yabancıya yanına gidip fotoğraflarını çekip çekemeyeceğimi soramazdım. Belki 2-3 kez yaptım ve hiç hoşuma gitmedi. Sanatın bu kısmı Larry'de. Bu bende değil. Yatak odamda Easyriders'a bakarak ve sayfadaki kız arkadaşlarımın fotoğraflarına bakarken kendimi daha rahat hissediyorum... Dışarıdakilerle olan ilişkim bu. Olmak istediğim kadar yakın.”⁵

Prince'in Time Life'taki yazarlar için makaleler keserek hayatını kazandığı 1975 yılında, Sam Abell tarafından çekilen kovboy fotoğrafının kullanıldığı Marlboro reklamının yayınlandığı dergi sayfasının yeniden fotoğrafını çekmiş, marka ve sloganın silindiği bir kadraj ile yeniden sunmuştur (Görsel 1). Abell, Prince'in fotoğraflarını kullanması ile ilgili olarak: “Fotoğrafa hayat verdim ve o benim fotoğrafım. Buna kimse karşı çıkamaz.”⁶ yorumunu yapmıştır. Prince bu fotoğrafların satışından 2005 yılında 1.3 milyon dolar, ilerleyen yıllarda da 3.4 milyon dolar gelir elde etmiştir.

⁵ Prince, R. (2015). “New Portraits”, Gagosian, <https://gagosian.com/exhibitions/2015/richard-prince-new-portraits/>, Erişim tarihi: 19.09.2021.

⁶ Samuels, L. (2015). “Photographer Sam Abell Talks About Cheeky Richard Prince After Prince Sold Photo For Millions”, Diyphotography, <https://www.diyphotography.net/photographer-sam-abell-talks-about-cheeky-richard-prince-after-prince-sold-his-photo-for-millions>, Erişim tarihi: 9.11.2021.

Görsel 1. Sam Abell tarafından çekilen ve Marlboro markasının reklamlarında kullanılan fotoğraf ve Richard Prince tarafından yeniden yorumlanan fotoğrafı.

Norm Clasen'ın Marlboro için 1985 ve 1987 yıllarında çekmiş olduğu "Kovboy" serisinde yer alan fotoğraflar, Prince tarafından "İsimsiz (Kovboy)" olarak adlandırıldığı bir seride kullanılmıştır (Görsel 2). Prince, Clasen'in fotoğraflarını reklam fotoğrafı niteliğinden çıkarmış, bir galeri duvarlarına asarak sanatsal bir fotoğraf haline getirmiş ve satışlarından da 1 milyon dolar gelir elde etmiştir. Clasen fotoğraflarının kullanılması ile ilgili görüşlerini şöyle aktarmaktadır: "Birinin çalışmanızı kopyaladığını görürseniz, içinizde "Bu benim" diyen bir ses vardır. Birisi o işi aldı ve yeniden fotoğrafını çekti. Orada çingiraklı yılanlarla, karıncalarla, sivrisineklerle yatanlar değil."⁷ Bu sözleriyle Clasen fotoğrafçıların çekim aşamasında ortamın koşulları nedeniyle maruz kaldıkları karşısında Prince'in bu zor koşulları, sıkıntıları yaşamadan sahiplenmesine dikkat çekmektedir. 2018'de Prince LACMA'da, "İsimsiz (Kovboy)" Clasen ise M+B Photo Galerisi'de "Başlıklı (Kovboy)" adlı sergisi ile fotoğraflarını eş zamanlı olarak sergilemiştir. Clasen bu sergideki satıştan elde edeceği gelirin bir kısmını da APA Amerikan Fotoğraf Sanatçıları platformuna, telif hakkı savunma fonuna bağışlama kararı almıştır.

⁷ Cohen, A. (2018). "Who Actually Shot Richard Prince's Iconic Cowboys?", Artsy, <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-richard-prince-stole-marlboro-man>, Erişim tarihi: 22.11.2021.

Görsel 2. Norm Clasen'in Marlboro reklamında kullanılmış fotoğrafı, Clasen'in serisinden bir fotoğraf ve Prince'in serisinde yer alan Clasen'in fotoğrafı.

Patrick Cariou, Jamaika'da çekmiş olduğu Rastafaryanlar'ın fotoğraflarından oluşan "Yes Rasta" kitabını 2000 yılında yayınlamıştır. Prince ise 2008 yılında Canal Zone serisinde Cariou'nun bu kitabındaki fotoğraflarına eklemeler yaparak, başka fotoğraflarla birleştirerek, keskinleştirerek veya netsizleştirerek yeniden yorumlamış, New York'ta Gagosian Galerisi'nde sergisini açmış ve kitabı yayınlamıştır.

Görsel 3. Solda Patrick Cariou'nun fotoğrafı ve sağda ise Richard Prince'in Canal Zone serisinde kullanmış olduğu Cariou'nun fotoğrafı.

2009'da ise Cairou, kendisinin Yes Rasta kitabında yer alan 35 fotoğrafının, Prince tarafından kullanıldığını (Görsel 3) iddia etmiş, Prince ve Gagosian Galerisinin sahibi Lawrence Gagosian'a ek olarak kitabı yayınlayan Rizzoli Yayınevi'ne karşı dava açmıştır. Cariou ile Prince arasında 2009'da başlayan mahkeme sürecinde, 2011'de Prince'in adil kullanımda bulunmadığı, galeri ve yayınevi telif ödemedikleri için Cariou lehine karar verilmiştir. Bu karar üzerine Modern Sanatlar ve Metropolitan Müzeleri gibi çağdaş sanat eserlerine yer veren pek çok müze

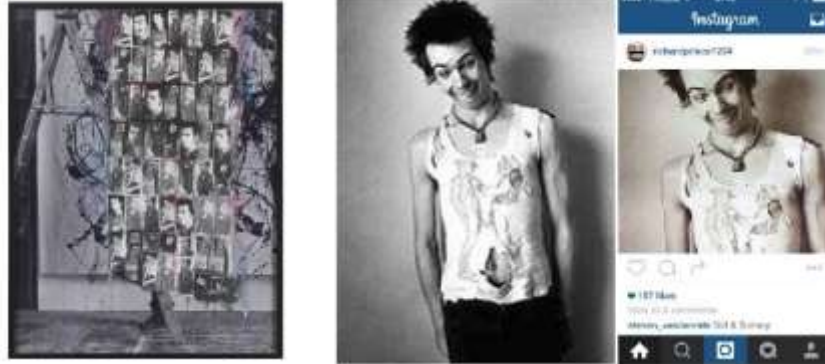
yaratıcı ifadenin serbest akışına yönelik güçlü kamu ilgisine bir darbe olarak nitelendirerek davaya müdahil olarak katılmıştır. Prince'in ve Gagosian'ın karara itirazı sonrasında, ABD Temyiz Mahkemesi'nin 2013'te, Prince'in çalışmalarının adil kullanım kapsamına girdiğine karar vermesi üzerine mahkemenin kararını bozmuştur. Cario'nun fotoğraflarında Rastafaryanların hayatları belgelenirken, Prince'in fotoğraflarında bambaşka estetik unsurlara sahip fotoğraflara dönüştüğü görüşü hakim olmuştur⁸.

Fotoğrafçı Dennis Morris çekmiş olduğu Sex Pistols grubunun başçısı Sid Vicious'un fotoğraflarını, yayımlandığı David Dalton'un El Sid: Saint Vicious adlı biyografisinden, izinsiz olarak kullanıldığı gerekçesiyle Prince ve Gagosian'a telif hakkı ihlali nedeniyle dava açmış, Morris tazminatın yanı sıra fotoğrafın satışından elde edilen kârı da talep etmiştir. Morris davasında, Prince ve Gagosian'ı "ticaretin saptırılması, gelir ve kâr kaybı ile Morris'in haklarının değerinin azalması"⁹ ile suçlamıştır. Prince'in "Covering Pollack" serisinde söz konusu fotoğrafların kullanıldığı bir kolaj bulunmaktadır (Görsel 4). Morris, fotoğrafların haklarının "ticaretin saptırılması, gelir ve kâr kaybı ve değerinin seyretilmesinden kaynaklanan belirsiz miktarda zarar için tazminat, ayrıca hak ihlalinde bulunan eserlerin satışından elde edilen kârın ödenmesini ve söz konusu fotoğrafların daha fazla izinsiz kullanımının yasaklanması için bir ihtiyati tedbir talep etmiştir"¹⁰. Prince Yeni Portreler serisinde de Morris'in çekmiş olduğu fotoğraflardan bir tanesini, kendi Instagram sayfasında paylaşarak kullanmıştır (Görsel 5).

⁸ Keskin, Ö. (2021). "Cariou v.Prince Davası", Sanat Hukuku Enstitüsü, <https://www.sanathukukuenstitusu.com/post/cariou-v-prince-davas%C4%B1>, Erişim tarihi: 9.11.2021

⁹ Sutton, B. (2016). "Photographer Dennis Morris Sues Richard Prince Over Sid Vicious Images", Hyperallergic, <https://hyperallergic.com/303947/photographer-dennis-morris-sues-richard-prince-over-sid-vicious-images/>, Erişim tarihi: 22.11.2021.

¹⁰ Walker, D. (2016). "Richard Prince Sued Again (This Time by Photographer Dennis Morris)", Photo District News, <https://pdnpulse.pdnonline.com/2016/06/richard-prince-sued-time-photographer-dennis-morris.html>, Erişim tarihi: 12.12.2021.

Görsel 4. Solda Richard Prince tarafından yapılan Morris'in de üç fotoğrafının yer aldığı Covering Pollack kolajı

Görsel 5. Sağda Dennis Morris'in Sid Vicious fotoğrafı ve Prince'in Yeni Portreler sergisinde yer alan Morris'in fotoğrafı

Giderek artan kullanıcı sayısına ulaşan ve kişilerin hayatlarında önemli bir yer edinen sosyal paylaşım platformları ve bu platformlarda paylaşılan görüntüler, kendine mal eden sanatçılar için de yeni sanatsal malzeme bulma anlamında önemli bir mecra olma özelliği göstermektedir. Richard Prince anne, kardeşler, yeğenler, kuzenler, amcalar, teyzeler, kayınvalideler üvey çocuklar, erkek ve kız arkadaşlardan oluşan aile fotoğraflarına eklediği kısa yorumlarının da yer aldığı 38 tweet'inden Aile Tweet'leri "Family Tweets" serisini oluşturmuştur (Görsel 6). Serideki fotoğrafların yer aldığı aynı adlı sergisini 2017 yılında açmış ve açılışın 15'nci dakikasında sergilenen fotoğrafların hepsi satılmış, sonrasında da bu serginin albümü basılmıştır. Sergi en son 2021 yılında tekrar açılmıştır.

Görsel 6. Richard Prince, Family Tweets serisinden fotoğraflar ve albüm kapağı.

3. Richard Prince'ın Yeni Portreler Serisi Sergisi ve Aldığı Tepkiler

Yaygın olarak kullanılan sosyal paylaşım platformlarından biri olan Instagram, Richard Prince'in 2014 yılında başladığı Yeni Portreler (New Portraits) serisinin kaynağı olmuştur. New York'taki Gagosian Galerisi'nde açılan ilk sergide, Pamela Anderson, Kate Moss, Sky Ferreira, Taylor Swift, Lara Stone, Emily Ratajkowski gibi ünlülerin Instagram sayfalarından alınan ekran görüntülerinden yapılan baskılar yer almıştır. Sanatçı sergide çalışmalarına "richardprince1234" kullanıcı adı ile yorumlar ekleyerek sergilemiştir. Yapmış olduğu alaycı yorumlar ile Sağlamtimur'a göre "kendini var etmekte" (Sağlamtimur, 2017) ve bir diğer taraftan da bu sayfaların görüntüsünü kendine mal etmektedir. Jerry Saltz: "Prince beğendiği bir fotoğraf bulur, yorum yapar, ekran görüntüsü alır ve dosyayı eposta yoluyla bir asistana gönderir. Buradan da dosya kırılır, olduğu gibi yazdırılır, uzatılır ve bu sanattır veya çeşitli nedenlerle başkalarını çıldırtan şeylerdir" sözleriyle sanatçının bu serideki çalışma tarzını ve sürecini betimlemiştir¹¹.

Prince'in sergisi, sanatçının üretim biçimi olarak başkalarının üretimi olan fotoğraflardan oluşması nedeniyle ve yer alan fotoğrafların sahiplerinin hiçbirini sergi hakkında bilgilendirmediği gibi, izin istememiş olması nedeniyle diğer çalışmaları gibi tartışılmıştır. Bir diğer eleştiri noktası ise sergide yer alan fotoğrafların, kişisel Instagram hesabından alınması ve özel paylaşımların, aynı zamanda da paylaşımlara yapılan yorumların da sergilenmesi noktasında olmuştur.

Prince, Yeni Portreler serisine giden süreci anlattığı yazısında Instagram kullanmaya başlamasını ve bu seriye dair fikrinsel sürecini aktarmaktadır. Arkadaşı Jessica Hart ile telefonda konuşmadan önce baktığı Instagram hesabındaki Brigitte Bardot'un bir portresi önündeki şöminenin yanında, kayak kıyafetleri ve kürk çizmelerle fotoğrafını beğenmiş, bu konuşmadan hemen sonra ekran görüntüsü alıp fotoğrafı yazıcıdan bastıran Prince: "Ben şimdi ne yapacağım? Onu boyamak istemedim. İşaretlemek istemedim. Etiket eklemek istemedim. Her

¹¹ Saltz, J. (2014). "Richard Prince's Instagram Paintings Are Genius Trolling", Vulture, <http://www.vulture.com/2014/09/richard-prince-instagram-pervert-troll-genius.html>, Erişim tarihi: 3.12.2021.

ne yaptıysam İÇERİDE ve onu kaydetmeden önce olmasını istedim. Katkımın bir parçası olmasını istedim. Basıldıktan sonra fotoğrafa fiziksel bir şey yapmak istemedim. Yorumla döndüm...Yani şimdi içerideydim...”¹².

Diğer taraftan Instagram platformu Yardım Merkezi sekmesinde, yapılan paylaşımlar ve yasal mevzuatlar ile ilgili kullanıcılara bilgilendirme yapmaktadır ve bu bilgilendirme şu şekildedir:

“Telif hakkı sahibi olarak, başkalarının eserini kopyalamasını veya dağıtmasını ya da eserini temel alan yeni eserler oluşturmasını önlemek için çeşitli yasal haklarınız bulunmaktadır. Genellikle telif hakkı ihlali, birisinin telif hakkı sahibinin izni olmadan bu faaliyetlerde bulunması halinde gerçekleşir. Örneğin, birisi sizin fotoğrafınızı veya videonuzu yüklediğinde bu fotoğrafın veya videonun bir kopyasını oluşturmuş olur. Birisi bir şarkıyı yayınladığı bir videoda arka plan müziği olarak kullandığında da aynı geçerlidir. Kişinin başka bir hizmette bu şarkı için ücret ödemiş olması durumu değiştirmez. Bir telif hakkının sahibiyse, telif hakkıyla korunan eserinizin kullanımına izin verme ve başkalarının telif hakkıyla korunan eserini izinsiz olarak kullanmasını engelleme hakkınız saklıdır”¹³.

Sergilenen Instagram sayfalarının sahipleri, fotoğrafları çeken fotoğrafçılar, fotoğraflarda yer alan kişilerden bazıları Prince ve galeri ile yasal çerçevede haklarını aramış, kimisi de daha farklı yaklaşımlarla Prince’in sergisi ile ilgili girişimlerde bulunmuştur.

Donald Graham, 1996 yılında Jamaika’da çekmiş olduğu “Rastafarian sigara içiyor” adlı fotoğrafının (Görsel 7) sergide yer alması sonrasında, Prince’i ve galeri sahibi olan Larry Gagosian’ı sergide fotoğrafının izinsiz kullanılması, katalog ve bültende adına yer verilmemesi nedeniyle mahkemeye vermiştir. Prince’in eserinin dönüştürücü nitelik taşıdığı gerekçesiyle davanın reddi talebi kabul edilmemiş, mahkeme bilirkişi atayarak Prince’in fotoğrafına yeni bir anlam, ifade veya amaç kattığı sonucuna varması gerektiğini söylemiş, fotoğrafın tamamını önemli estetik değişiklikler olmadan kullandığı için, sanatçının çalışmasını dönüştürücü olduğunu kanıtlamak için önemli kanıt desteğine ihtiyacı olduğunu belirtmiştir¹⁴. Prince,

¹² Prince, R. (2015). “New Portraits”, Gagosian, <https://gagosian.com/exhibitions/2015/richard-prince-new-portraits/>, Erişim tarihi: 19.09.2021.

¹³ Instagram, <https://help.instagram.com/1992178671014348/?helpref=related>, Erişim tarihi: 3.12.2021.

¹⁴ Gilbert, L. (2018). The Art News Paper, <https://www.theartnewspaper.com/2018/10/10/richard-prince-defends-reuse-of-others-photographs>, Erişim tarihi: 7.12.2021.

Graham'ın fotoğrafının sadece kadrajına müdahale etmiş onun dışında herhangi bir değişiklik yapmadan, yorumunu ekleyerek ve ekran görüntüsünü alarak sergilemiştir.

Serginin açıldığı galerinin sahibi olan Larry Gagosian, bir Graham fotoğrafını ne göstereceğini ne de satın alacağını belirtmiş, fotoğrafçının onun sergisinden sonra tanındığı ve fiyatlarının arttığını¹⁴ iddia etmiştir. 2 Mart 2018'de Prince attığı tweet'te: "LACMA'da (Los Angeles Şehir Sanat Müzesi) dün gece. Sanatçılar başka sanatçılara dava açmaz. Bir araya gelirler, bir fincan kahve içerler, tartışırlar, tenekeyi tekmelerler, içindekini dökerler, Barnett Newman hakkında ve kuşlar için ornitoloji olduğu gibi sanatçılar için estetiği konuşurlar."¹⁵ sözleri ile kendisine açılan davalara dair yorum yapmıştır.

Görsel 7. Donald Graham'ın fotoğrafı ve Richard Prince'in sergisinde yer alan fotoğraf

Fotoğrafçı Eric McNatt'ın, Sonic Youth grubunda gitarist olan Kim Gordon'ın 2014 yılında çektiği fotoğrafını, Prince "Richardprince4" kullanıcı adıyla açmış olduğu Instagram sayfasında paylaşmış ve ekran görüntüsünü alarak sergisinde yer vermiştir (Görsel 8). McNatt'ın fotoğrafının üstten ve alttan bir miktar kadrajının daraltılması, Prince'in fotoğrafta yaptığı tek değişiklik olmuş, McNatt sergi sonrasında Prince'i mahkemeye vermiştir. Prince'in Kim Gordon için imzalamış olduğu sergide yer alan çalışmasının bir kopyası ile poz verdiği fotoğrafını

¹⁴ Gilbert, L. (2018). The Art News Paper, <https://www.theartnewspaper.com/2018/10/10/richard-prince-defends-reuse-of-others-photographs>, Erişim tarihi: 7.12.2021.

¹⁵ Twitter, <https://twitter.com/RichardPrince4/status/969330688221761536>, Erişim tarihi: 18.12.2021.

Gordon, Instagram sayfasında “Çok heyecanlandım teşekkürler richardprince4”¹⁶ mesajıyla paylaşmıştır.

Görsel 8. Eric McNatt tarafından 2014 yılında çekilen Kim Gordon portresi ve Prince'in sergisinde yer alan fotoğraf. Kim Gordon'a Prince tarafından hediye edilen fotoğraf.

SuicideGirls grubunun kurucusu olan “Missy Suicide” kullanıcı adlı kişi, Prince'in sergilediği ve 90 bin dolar'a sattığı fotoğrafının aynısını 90 dolar'a satışı çıkarmış (Görsel 9) ve satıştan elde edeceği geliri de dijital içerik haklarını koruma konusunda mücadele eden ve kâr amacı gütmeyen bir oluşum olan Electronic Frontier Foundation kuruluşuna bağışlamıştır. Ayrıca Prince'in 90 bin dolar karşılığında satın alınan fotoğrafların aynısını 90 dolara satarak, onun kendilerinden aldığı aynısını ondan aldıklarının yorumunu yapmıştır¹⁷. Topluluğun bu tavrına Prince 28 Mayıs 2015'te aile tweetlerinin yer aldığı serisini hatırlayarak, tweet atarak cevap vermiştir: “Çok daha iyi bir fikir. Çok uzun zaman önce aile tweetlerimi 18 dolara satmaya başladım. Missy Suicide akıllıdır”¹⁸.

¹⁶ Twitter, <https://twitter.com/kimletgordon>, Erişim tarihi: 18.12.2021.

¹⁷ Steadman, R. (2015). “Suicide Girls Sell Pics if Richard Prince Pics in Appropriation Tit for Tat”, Observer, <https://observer.com/2015/05/suicide-girls-sell-pics-of-richard-prince-pics-in-tit-for-tat-appropriation-battle/> Erişim tarihi: 7.12.2021.

¹⁸ Twitter, (<https://twitter.com/RichardPrince4/status/603874714201751552>, Erişim tarihi: 18.12.2021.

Görsel 9. Sergi alanında yer alan fotoğraf ve SuicideGirls tarafından yapılan satışa dair paylaşım görseli.

2020 yılına kadar Detroit Çağdaş Sanat Müzesi baş küratör ve müdürlük görevini yürüten Elysia Borowy, kişilerin sosyal medya platformlarından elde edilen ve izinsiz olarak kullanılan görüntülerinin kullanımını herhangi bir yerde yürürken veya otururken izin almadan çekilen fotoğraflar kadar özel hayatın mahremiyetini ve gizliliğini ihlal eden bir suç olarak değerlendirmiştir¹⁹.

Görülmektedir ki Prince'in, fotoğraflarını sanatsal üretiminde malzeme olarak kullandığı fotoğrafçılardan bir kısmı, yasal yollara başvurmuştur. Süreci sonuçlananlardan hiçbiri Prince'in karşısında, eserlerinin telif hakkı anlamında kendi haklarını koruyan yasalarla bir başarı elde edememiştir. Bu anlamda profesyonel fotoğrafçılardan farklı olarak model olarak buldukları fotoğraflarla ilgili olarak SuicideGirls grubu ve Emily Ratajkowski daha farklı bir yaklaşımla Prince'in sergisinde kendi fotoğraflarını kullanmalarına karşı tepkilerini dile getirmiştir.

4. NFT ve Telif Sorunsalı

Gelişen teknoloji ile dijitalleşen dünya beraberinde sanatın üretim ve paylaşım medyasını da değiştirmektedir. NFT'yi; Non-FungibleToken olarak açılımı ile "Değiştirilemez veya Değişmesi Mümkün Olmayan jeton/token/para" sistemi olarak çevirmek mümkündür. Blockchain teknolojisi kullanılan NFT ile dijital ortamda yaratılan veya dijital ortama aktarılan herhangi bir ses, fotoğraf, video, oyun içerikleri ve hatta sosyal mecralar üzerinden yapılmış bir

¹⁹ Dalgıç, S.D. (2021). "Emily Ratajkowski anlatıyor: Bir Model Kendi Bedeni ve Görüntüsü Hakkında Ne Kadar Söz Sahibi?", Dadanizm, <https://www.dadanizm.com/emily-ratajkowski-anlatiyor-bir-model-kendi-bedeni-ve-goruntusu-hakkinda-ne-kadar-soz-sahibi>, Erişim tarihi: 7.12.2021.

gönderi de değiştirilemez jeton ile benzersiz bir varlık haline dönüştürülebilmektedir. Her geçen gün birbirinden çok farklı ve akla gelebilecek her şeyin; kimi zaman televizyoncu Saba Tümer gibi bir kahkaha, kimi zaman ise Cüneyt Özdemir gibi "Bu tweet bir SANAT ESERİ'dir!" yazılan bir tweet NFT haline getirilip alıcı bulmaktadır.

Seçkin, blokzincirin sanat piyasasındaki provenans, şeffaflık, telif, koleksiyon, değerlendirme, otantisite gibi problemleri için çare önerdiğinden bahseder (Seçkin, 2021:123). NFT'si alınan bir sanat eserinin üretim anından itibaren bir kimlik belgesi olur ve bu belge ile takibinin yapılabilmesine olanak tanır. NFT, sanat eserlerinin dijitallerinin özgünlüğünün, orijinalliğinin bir kanıtı, bir belgesi özelliği taşımaktadır. NFT günümüzde değiştirilemezlik, orijinallik, mülkiyet ve telif hakkı bağlamında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Sanatçıların satılan eserlerinin daha sonra el değiştirmesinde otomatik olarak devreye giren sözleşme sayesinde, belirlenen komisyon oranında kazanç elde etmesine olanak tanımaktadır. NFT teknolojisi aynı zamanda aracıyı ortadan kaldırarak, sanatçının kendisinin ister belirlediği kullanıcı adı, isterse açık kimliği ile internet üzerinden tüm dünyaya eserini sunmasına, sergilemesine ve pazarlayarak satışını yapmasına olanak sağlamakta, galeriler veya müzayede evleri gibi aracı kurumlar, komisyonlar ve uzun süreç devre dışı kalabilmektedir. Aynı zamanda NFT'si oluşturulan eserlerin üretildiği anda dakikalar içinde doğrudan satışı mümkündür. Fiziki sanat eseri satışından farksız olarak Christie's gibi dünyanın en seçkin müzayede evlerinde de satılabilir hale gelmesi, NFT'nin sanatta edildiği yer bağlamında dikkat çekicidir.

Dijital ortamda bulunan bir sanat eserinin eser sahibinden izin almadan kopyalanması, kullanılması, fiziki olarak üretilen sanat eserine göre saniyeler içinde mümkündür. Bu noktada NFT teknolojisi doğru uygulandığı takdirde telif sorununu çözülebileceği iddiasındadır (Ceylani v.d., 2021:602). Dijital bir eseri ortaya koyan yaratıcısının ve o eseri satın alan, sahibi olan kişinin yasal platformda haklarını aramasında NFT sertifikası ve sözleşmesi de önemli bir belge özelliği göstermesi ve takibinin yapılması açısından önemlidir. Sözleşmenin içeriğindeki maddeler, satın alan kişinin eser üzerindeki haklarını belirlemede etkin rol oynamaktadır. Yaratıcının hukuki anlamda mali haklarını devrettiğine dair satış sözleşmesinde bir madde eklenmediyse, halen telif haklarının sahibidir. Konuyla ilgili "Stevens Teknoloji Enstitüsü'nden Doç. Dr. Jeffrey Thompson, "NFT'ler sahiplik fikrine meydan okuyor. NFT'sini satın alsanız bile

dijital dosyalar sonsuz kez çoğaltılabilir ve NFT'sini satın alırken o dijital dosyanın telif hakkını almazsınız" (Aktaran Doğan v.d, 2021:6) Eserin NFT'sine sahip olan kişi, dijital varlık sahibidir, sahip olduğu bu varlığı satabilir veya hediye edebilir, yani telif hakkı sahibi yaratıcı olan sanatçıyken ve yapılan sözleşme ile belirtilmediği takdirde devri söz konusu değildir. Ancak satış veya hediye edilmesi yolu ile eserin sahipliği değişebilmektedir.

Eserler blok zinciri içerisindeki akıllı kontratlar ile sertifikalandırılarak eşsiz bir veriye dönüşmekte artık değiştirilemez olmaktadır. Benjamin'in bahsettiği ve daha önce de üzerinde durulan, tekniğin olanaklarıyla çoğaltılan sanat eserinin biricikliğini kaybetmesi durumunda (Benjamin, 2002: 58) NFT, önemli bir gelişme olmuştur. Dijital teknoloji ile birlikte aurası ve biriciklik niteliği ortadan kalkan dijital sanat eserlerinin, NFT ile tekrar bu niteliği kazanması mümkün olmakta, o eserin kim tarafından üretildiğinin, bilgilerinin kaydı oluşturulmakta ve değiştirilememektedir.

NFT Stüdyo dünyada ilk olarak Türkiye'de kurulan, NFT'nin o üreticiye ait olup olmadığını teyid eden, Genç (13-17 yaş aralığı) ve Çocuk (0-12 yaş aralığı) ile ücretsiz olarak NFT içeriklerine yer verilen bir platform olma özelliğini göstermektedir. 18 yaş altındaki herkesin velisinin yazılı onayı ile başvuru ekosistem aracılığı ile kendi tanımamalarına göre NFT'cilerin farklı sitelerde oluşturulan eserlerini tek bir link altında paylaşabilmesine olanak tanımaktadır²⁰.

NFT pazarlarından biri olan OpenSea, Şubat ayında akıllı kontrat sözleşmesinde güncelleme yapacağını duyurulmasından kısa süre sonra internet korsanlarının gerçekleştirdiği ortalama saldırısı ile 578 ETH yani 1.520.000 dolar değerinde 32 hesaptan 254 adet NFT ele geçirilmiştir²¹. Yaşanan siber saldırıların yarattığı endişenin yanı sıra NFT dünyasının güncel tartışmalarından birisi de "Wash trading" olarak görülmektedir. Kukla hesaplar ile yapılan fiyat arttırma eylemi yeni dijital kültürde wash trading olarak adlandırılmaktadır. Tıpkı geleneksel sanat eseri alımında yapılan müzayede ortamındaki gibi birbiri ile bağlantılı ve temel motivasyonları fiyat arttırmak olan farklı kişilerin eylemleri olarak tanımlamak mümkündür.

²⁰ <https://www.nftstudo.com> Erişim tarihi: 25.04.2022.

²¹ Utangaç, B. (2022) "OpenSea, yeni akıllı kontrat sözleşmesini duyurduktan kısa süre sonra phishing (ortalama) saldırısına uğradı", Egrisim, <https://egirisim.com/2022/02/21/opensea-yeni-akilli-kontrat-sozlesmesini-duyurduktan-kisa-sure-sonra-phishing-ortalama-saldirısına-ugradi/> Erişim tarihi: 25.04.2022

Kripto alanında analizler yapan CryptoSlam'e göre LooksRare pazarında yapılan 9,5milyar dolar işlemin 8 milyar dolarlık bölümünün kukla işlem olduğu tahmin edilmektedir²². Token ödül sisteminde daha fazla pay isteyen proje yaratıcılarının ortaya koyduğu bu suni talep ortamında eserler inanılmaz ücretlerle satılmaktadır. Son yapılan araştırmalarda şu ana kadar yapılmış en büyük satış olan Beeple'ın "Everyday-The First 5000 days" adlı eserinin B20 tokenları üzerinden yapılan teknik olarak "hype" olarak adlandırılan aşırı beklenti ile yüksek işlem yapma durumu sonucunda B20 tokenları 0,25\$'dan 24 \$ doğru inanılmaz bir yükseliş göstermiştir. İşlem bitiminde sanatçı ve eserin yeni sahibi ellerinde bulunan tokenları satışa çıkarmış ve yakın zamanda 0,40\$'a kadar gerileme göstermiştir. İnsan yaşamının her alanında olduğu gibi karşılaştığımız bu yeni teknolojinin de manipülatif yönü ile tanışmış olduğumuz gözlemlenmektedir. Fakat yeni olan her şeyde olduğu gibi bu sistemin içerisindeki açıkların da zamanla kapanması öngörülmektedir. Henüz ham olan bu sistemin bir parçası olan bizlerin, dijital okur yazarlık bilgimizi arttırdığımız taktirde gelişen dünyaya adaptasyonumuz kolaylaşacaktır. NFT teknolojisi ve kripto kültür gelecek dünyanın önemli bir parçası olarak görülmektedir. Siber saldırılar ve manipülatif hareketler sistemin toplum tarafından kabulünü engelleyemeyecek, ancak geciktirecek potansiyelde olduğu gözlemlenmektedir. Fakat yaşanan ya da yaşanması muhtemel olan bu tarz aksaklıklarla, NFT ve ona bağlı sistemler sürekli güncellenerek geliştirilmektedir. Credit Suisse'nin yapmış olduğu raporlamaya göre blokzincir şu an ana akım olarak yükselmeye başladığı bir dönemde bulunmakta ve ilerleyen dönemlerde tam olarak uyarlanabileceği her alanda kullanılması beklenmektedir (Doğan v.d., 2021:4).

5. Emily Ratajowski'nin NFT Aracılığı ile "Kendini Geri Alma" Çabası

Model ve oyuncu "Emrata" adıyla anılan Emily Ratajowski, 2014 yılında Sports Illustrated Swimsuit edisyonu için, vücudu gitar penalarından bir bikini deseni ile boyanmış olarak çekilen fotoğrafını, kişisel Instagram hesabında paylaşmış, Ratajowski'nin bu fotoğrafının yer aldığı Instagram sayfasının ekran görüntüsü de Prince'in Yeni Portreler Sergisinde yer alan çalışmalarından biri olmuştur (Görsel 10). Ratajowski Instagram'ın kendisi için anlamını şu sözleriyle ifade etmektedir: "O zamana kadar kendimi dünyaya nasıl

²² Hayward, A. (2022). "LooksRare Has Reportedly Generated in Ethereum NFT Wash Trading" <https://decrypt.co/91510/looksrare-has-reportedly-generated-8b-ethereum-nft-wash-trading>, Erişim tarihi: 8.05.2022

sunduğumu kontrol edebileceğim tek yer gibi gelen Instagram, özerkliğimin tapınağı”²³. Prince Ratajkowski'nin fotoğrafına “Genç erkeklerin çalıştığı bir laboratuvarda mı yaratıldınız?” yorumunu eklemiş ve bu yorumun da yer aldığı baskıyı sergilemiştir.

Ratajkowski fotoğrafının sergilenmesine dair duygularını şu sözleriyle ifade etmiştir: “Erkek arkadaşım bana seriye dahil olmaktan onur duymam gerekiyormuş gibi hissettirdi. Richard Prince önemli bir sanatçı ve görüntümü bir tabloya layık gördüğü için ona minnettar olmam gerektiği ima edildi. Ne kadar onaylayıcı... Ve bir yandan onur da duymuştum. UCLA'da sanat okudum ve Prince'in Instagram'a Warholcu yaklaşımını takdir edebilirim. Yine de hayatımı fotoğraflar için poz vererek kazanıyorum ve benden çok daha fazla para eden, zirvedeki, gösterişli bir sanatçının Instagram gönderilerimden birini alıp kendisininmiş gibi satabilmesi garip geldi”²⁴.

Görsel 10. Emily Ratajkowski'nin Sports Illustrated için çekilen fotoğrafı ve “Kendimi Geri Satın Almak: Bir model ne zaman kendi imajının sahibi olur?” adlı NFT'si üretilen fotoğrafı.

Ratajkowski, The Cut'da kendi fotoğrafını satın alma sürecini anlattığı bir yazı kaleme almıştır. Erkek arkadaşı ile sergilenen fotoğrafını satın almak istemiş, ancak o fotoğrafını bir koleksiyonerin satın almasının ardından, Prince tarafından yeni bir fotoğrafı hazırlanmış boyutunun küçük olması üzerine bir tane siyah-beyaz baskı daha hediye edilmiştir. 1,5 yıl sonra erkek arkadaşı ile ayrılmasının ardından eşyaları paylaşırken Prince'in fotoğrafını

²³ Ratajkowski, E. (2020). “Buying Myself Back When Does a Model Own Her Own Image? The Cut, <https://www.thecut.com/article/emily-ratajkowski-owning-my-image-essay.html>, Erişim tarihi: 7.10.2021.

²⁴ (2021) “Emily Ratajkowski İlk NFT'sini 140 bin Dolara Sattı”, NTV, <https://www.ntv.com.tr/galeri/sanat/emily-ratajkowski-ilk-nftsini-140-bin-dolara-satti,R2omKMoDMUeckTkkjRluUA/vQD85N9bckyh1b52yT4d6A>, Erişim tarihi: 7.12.2021.

Ratajkowski almış yerine başka eşyalardan vermişken, evleri ayırmalarının sonrasında hediye olan fotoğrafın kendisinde olmadığını fark etmiş ve bu sefer erkek arkadaşı ondan fotoğrafın değeri olan on bin dolar ödeyerek kendisine fotoğrafını gönderebileceği cevabını vermiştir. Geçmişte de özel hayatında çekilen fotoğraflarının yayınlanması nedeniyle çok yıpratıcı ve üzücü bir süreç yaşadığı, eski erkek arkadaşında da özel fotoğraflarının bulunması ve bunların da farklı amaçlarla kullanılabilceği endişesiyle istenen parayı ödemiş, fotoğrafını tekrar satın alabilmiştir. Yani Ratajkowski kendi fotoğrafını ilk olarak Prince'in çalıştığı galeriden, arkasından da eski erkek arkadaşından ödediği bedel karşılığında satın alabilmiştir.

Emily Ratajkowski evinin duvarında asılı olan, Prince'in sergisinde yer alan fotoğrafının önünde fotoğraftaki gibi aynı pozu verirken fotoğrafını çekirmiştir. "Kendimi Geri Satın Almak: Bir model ne zaman kendi imajının sahibi olur?" (Buying Myself Back: A model for Redistribution) adını verdiği fotoğrafının NFT'si oluşturulmuş, 140 bin dolara, Christie's Müzayede Evi'nde 14 Mayıs 2021'de gerçekleştirilen açık arttırma ile ismi açıklanmayan bir kişi tarafından da satın alınmıştır (Görsel 10).

Görsel 11. Emily Ratajkowski'nin NFT satışını duyurduğu Instagram paylaşımı

Ratajkowski, Instagram hesabından NFT'sini satışa çıkardığı fotoğrafını paylaşarak (Görsel 11) kendi yaşadığı süreci sanat nesnesi haline getirilen kadın bedeni üzerinden yorumlamış ve şu açıklamayı yapmıştır:

"Dijital platformlar kadınların fotoğraflarını istedikleri şekilde paylaşabilecekleri ve kontrol edebilecekleri bir alan olmalı. Ancak bunun yerine günümüzde çoğu kadının görselleri onların izni olmadan ve kâr amacı güdülerek paylaşılıyor, yani bir nevi kadın bedeni özellikle erkekler tarafından sömürülüyor. Geçmişe baktığımız zaman da bunun benzer şekilde olduğunu görüyoruz. Pek çok erkek ressam kadınları resmederek onlar sayesinde ünlendi ve biz bu ilham

perilerinin adını bile bilmiyoruz. NFT bu anlamda kadınlar için yeni bir kontrol mekanizması oluşturarak kendi fotoğraflarını koruma altına almayı ve başka yerlerde kullanımı ya da dağıtımını konusunda tazminat alabilme potansiyelini güçlendiriyor”²⁵.

Prince, müzayede öncesinde atmış olduğu tweet’inde: “Emily Ratajkowski’nin kim olduğu veya ne yaptığı hakkında hiçbir bilgim yok. Onunla hiç tanışmadım ve onun portresini hiç yapmadım. NFT’ler, Bitcoin, kripto para birimiyle ilgilenmiyorum”²⁶ yorumunu yapmıştır.

Ratajkowski, 2021 yılında satışa sunulan “Benim Vücutum” (My Body) adlı kitabında kendi hayatı üzerinden moda dünyasında var olma sürecini ve çocukluğundan bugüne kadar yaşadıklarını anlatmıştır. Moda endüstrisinde görkemli ışıkların arkasında bir kadın olarak yaşadığı istismarlar, tacizler ve bedeninin nesneleştirilmesine dair başına gelenleri kitabında paylaşmıştır. Klbinde oynadığı şarkıcı Robin Thicke ve fotoğrafçı Jonathan Leder’in tacizlerini ve isimlerini ifşa ederek bir anlamda Me Too hareketine de katılmıştır. Her türlü ayrımcılığa ve şiddete yönelik toplumsal protestolarda ön saflarda yer alan Ratajkowski, pek çok kadın tarafından taciz ile suçlanan Brett Kavanaugh’un yüksek yargıç adaylığının protesto yürüyüşü sırasında da tutuklanmış, George Floyd’un bir polis tarafından öldürülmesinin sonrasında yapılan yürüyüşlere “Black Lives Matter” (Siyahilerin Yaşamı Değerlidir) pankartı taşıyarak katılmış bir aktivist kimliği ile de ön planda olmakta ve tanınmaktadır.

Özetle; Prince Ratajkowski’nin kişisel sosyal medya sayfası görüntüsünün baskısının satışından 90 bin dolar, Ratajkowski söz konusu fotoğrafın önünde çekilen fotoğrafının NFT’si ile 140 bin dolar gelir elde etmiştir. Söz konusu fotoğrafı çeken kişinin değil de fotoğraftaki modelin bu yaklaşımı ve elde ettikleri anlamında da bir ilk olma özelliğini göstermektedir.

SONUÇ

Modernizm ile fotoğraf alanında belgeleme, kanıt olma özelliği dışında özgün ve özgür teknik kullanımı ve fotografik bakış açısı, üretimlerin çeşitliliği anlamında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Her türden bakış açısının, düşüncenin ve gerçekliğin fotografik anlamda

²⁵ Petrini, D.M. (2021). “Emily Ratajkowski Kendi Fotoğrafını NFT Müzayedesine Açtı”, Vogue, <https://vogue.com.tr/tech/emily-ratajkowski-kendi-fotografini-nft-muzayedesine-acti>, Erişim tarihi: 7.12.2021.

²⁶ Palumbo, J. (2021). “Emily Ratajkowski’s ‘reclaimed’ Self Portrait Sells for \$175.000”, CNN, <https://edition.cnn.com/style/article/emily-ratajkowski-nft-sale-christies/index.html>, Erişim tarihi: 19.12.2021.

yansıtıldığı ve bunların ötesinde orijinal bir görüntü üretmenin mümkün olmadığı düşüncesiyle, varolan yani üretilmiş görüntülerin yeniden üretilerek kullanılması, bir başka deyişle güncellenmesi söz konusu olmaktadır. Bugün de dijimodernizm ile postmodernizmin getirisi olan kendine mal etme kavramının farklı görüntü üretim biçimi yaklaşımlarına dair versiyonlarını görmek mümkündür (Sağlamtimur, 2016:161).

Bugün gelinen noktada hızla gelişen ve yaygınlaşan internet ağının etkisi ile kişilerin aktif olarak yer alabildikleri, kendilerini ifade edebildikleri, kendi fotoğraflarını geniş kitlelere paylaşabildikleri platformlar olan sosyal ağlar hayatımızın vazgeçilmez parçası haline gelmiş durumdadır. Her geçen gün yenilerinin eklenmesi ile sayısı artan sosyal medya platformları, özelliklerine göre kullanıcı sayısı anlamında kimisi öne geçmekte kimi ise zaman içinde popülerliğini yitirmektedir. Sosyal medya hesapları aracılığı ile bireyler kendilerini ve görüşlerini ifade etmek, sosyalleşmek, haber almak amacıyla haber, fotoğraf, video, metin paylaşımında bulunmaktadır. Oluşturulan profil ve paylaşımlar aracılığı ile gözetlemek ve gözetlenmenin de bu platformların en temel özelliği olduğunu söylemek mümkündür. Tasarlanan benliklere uygun profiller yaratılmakta, hazırlanan görseller aracılığı ile sunulmaktadır. Adeta en farklı, en sıra dışı olma ve daha fazla beğeni ve takipçiye ulaşma çabası ile yarışılmaktadır. Sosyal medya hesapları hem ünlü kişilerin kendilerini unutturmamak ve hayranlarını korumak, hem de sıradan insanların ün kazanmak adına var oldukları bir arenadır. Bu bağlamda bakıldığında da Richard Prince'in "Yeni portreler" serisinde kaynak olarak bu mecralardan biri olan Instagram'ı kullanmış olması şaşırtıcı gelmemektedir.

Prince'in Yeni Portreler sergisi gerek kaynak olarak kişisel Instagram hesaplarının ekran görüntülerinin kullanılması nedeniyle özel hayattan sahnelerin, gerekse başkalarının çekmiş olduğu fotoğrafların yer aldığı ekran görüntülerinin sergilenmesi nedeniyle mahremiyet ve mülkiyet kavramları açısından da çok tartışılmıştır. Bu sergi aracılığı ile geçici bir süre takip eden insanların gördüğü, beğendiği, yorum yaptığı sosyal medya platformlarından biri olan Instagram'da paylaşılan fotoğraflar ve yorumlar, tuval üzerinde bir galeri duvarlarında sergilenerek, kitaplarda yer alarak ve üzerine makaleler yazılarak kalıcı bir hale, sanat nesnesi haline getirilmiştir.

Teknolojinin ve paralelinde iletişim araçlarının gelişmesi neticesinde fikir ve sanat eserlerinin sınırları aşarak hızla yayılması, fikri haklar ve telif ihlallerindeki artışı da beraberinde getirmiştir. Ele alınan Richard Prince'in Yeni Portreler Serisi'nde kullanmış olduğu fotoğraflardan birinde model olarak yer alan Emily Ratajkowski, NFT aracılığı ile fotoğrafının satışından gelir elde etmişken, Prince'in sanat hayatı boyunca fotoğraflarını kullandığı fotoğrafçılardan hiçbirinin yasal yollarla üretimlerinin Prince tarafından kullanımına dair herhangi bir hak iddia etme çabasında sonuç elde edememiş olmaları önemli bir noktadır. Fotoğrafçılar hak talepleri karşısında "adil kullanım" ve "değiştirme" sınırlarına takılarak hukuki anlamda sonuç alamamışlardır. Bu noktada sanat hayatında henüz çok yeni olan NFT aracılığı ile fotoğraftaki bir modelin yapmış olduğu girişim NFT'nin sanat dünyasında sadece sanatsal üretimde bulunan kişileri değil aynı zamanda model olan kişiler için de önemli bir gelişme ve üzerinde daha çok konuşulacak, tartışılacak bir konu olduğunu bizlere göstermektedir.

Hukuki düzenlemelerin gerek fiziki gerekse dijital sanat eserleri üreten sanatçıyı ve emeğini koruması gerekmektedir. Düzenlemelerin sanatın tüm üretim biçimlerini de göz önünde bulunduran aynı zamanda da çağımızın gerektirdiği değişimi yakalayan, yeni sanat üretimi anlayışlarına uygun olarak güncellenmesi gerektiği, çalışma kapsamında ele alınan örnekler üzerinden bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Kaynakça

- Antmen, Ahu. (2008). *20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Benjamin, W. (2002). *Pasajlar*, Çev. Ahmet Cemal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bourriaud, N. (2005). *İlişkisel Estetik*, çev. Seadet Özen, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Börü, Ş.P. (2013). *Fotoğraf Üzerindeki Haklar*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ceylani, M. U. vd. (2021). "Sanatta Dijitalleşme Bağlamında NFT Teknolojisi", *Sosyal Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar VII*, ed. Serdar Öge, 1. Basım, Konya: Eğitim Yayınevi.
- Crimp, D. (2002). "Postmodernizm Fotoğraf Etkinliği", *Sanat Dünyamız*, Sayı 84.
- Doğan, B. vd. (2022). Kripto Sanatı ve NFT. *Journal of History Culture and Art Research*, 11(1), 1-12.

Koşar, D.C (2012). "Sahiplenmenin Dayanılmaz Hafifliği ve Duchamp", *Sanatın Günceli Güncelin Sanatı*, Ed. Mehmet Yılmaz, Ankara: Ütopya Yayınları, s. 196-213.

Sağlamtimur, Z.Ö. (2017). Yeni Medya Sanatı ve Fotoğraf, *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Cilt 7, Sayı 2, s. 82-100

Şahiner, R. (2008). *Sanatta Postmodern Kırılmalar ya da Modernin Yapıbozumu*, İstanbul: Yeni İnsan Yayıncılık.

Seçkin, A. (2020). *Sanatın Ekonomisi*, İstanbul: Hayalperest Yayınları.

Yaygın, M. (2009). *Fotoğraf İdeolojisi*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.

İnternet Kaynakları

Kinsella, E. "Outraged Photographer Sues Gagosian Gallery and Richard Prince for Copyright Infringement", Artnet, <https://news.artnet.com/market/donald-graham-sues-gagosian-richard-prince-401498>, Erişim tarihi: 8.10.2021

Instagram, https://help.instagram.com/116455299019699?helpref=search&sr=1&query=fair%20use&search_session_id=8aa28133c81800559a4366cb5bb4c6a3&fbclid=IwAR2-xICZ29dve0pDHZpGhx-35Cy3dhTiBL97p4mnRkWThYvb4KT0thcnSFc, Erişim tarihi: 8.10.2021

Keskin, Ö. (2021). "Cariou v.Prince Davası", Sanat Hukuku Enstitüsü, <https://www.sanathukukuenstitusu.com/post/cariou-v-prince-davas%C4%B1>, Erişim tarihi: 9.11.2021

"Temellük Sanatı ve İntihal" (2018). Skop Sanat Tarihi Eleştiri, <https://www.eskop.com/skopbulten/temelluk-sanati-ve-intihal/3638>, Erişim tarihi: 9.11.2021.

Prince, R. (2015). "New Portraits", Gagosian, <https://gagosian.com/exhibitions/2015/richard-prince-new-portraits/>, Erişim tarihi: 19.09.2021

Samuels, L. (2015). "Photographer Sam Abell Talks About Cheeky Richard Prince After Prince Sold Photo For Millions", Diyphotography, <https://www.diyphotography.net/photographer-sam-abell-talks-about-cheeky-richard-prince-after-prince-sold-his-photo-for-millions>, Erişim tarihi: 9.11.2021.

Cohen, A. (2018). "Who Actually Shot Richard Prince's Iconic Cowboys?", Artsy, <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-richard-prince-stole-marlboro-man>, Erişim tarihi: 22.11.2021.

Sutton, B. (2016). "Photographer Dennis Morris Sues Richard Prince Over Sid Vicious Images", Hyperallergic, <https://hyperallergic.com/303947/photographer-dennis-morris-sues-richard-prince-over-sid-vicious-images/>, Erişim tarihi: 22.11.2021.

Walker, D. (2016). "Richard Prince Sued Again (This Time by Photographer Dennis Morris)", Photo District News, <https://pdnpulse.pdnonline.com/2016/06/richard-prince-sued-time-photographer-dennis-morris.html>, Erişim tarihi: 12.12.2021.

Saltz, J. (2014). "Richard Prince's Instagram Paintings Are Genius Trolling", Vulture, <http://www.vulture.com/2014/09/richard-prince-instagram-pervert-troll-genius.html>, Erişim tarihi: 3.12.2021.

Instagram, <https://help.instagram.com/1992178671014348/?helpref=related>, Erişim tarihi: 3.12.2021.

Gilbert, L. (2018). The Art News Paper, <https://www.theartnewspaper.com/2018/10/10/richard-prince-defends-reuse-of-others-photographs>, Erişim tarihi: 7.12.2021.

Twitter, <https://twitter.com/RichardPrince4/status/969330688221761536>, Erişim tarihi: 18.12.2021.

Twitter, <https://twitter.com/kimletgordon>, Erişim tarihi: 18.12.2021.

Steadman, R. (2015). "Suicide Girls Sell Pics if Richard Prince Pics in Appropriation Tit for Tat", Observer, <https://observer.com/2015/05/suicide-girls-sell-pics-of-richard-prince-pics-in-tit-for-tat-appropriation-battle/> Erişim tarihi: 7.12.2021.

Twitter, (<https://twitter.com/RichardPrince4/status/603874714201751552>), Erişim tarihi: 18.12.2021.

Dalgıç, S.D. (2021). "Emily Ratajkowski anlatıyor: Bir Model Kendi Bedeni ve Görüntüsü Hakkında Ne Kadar Söz Sahibi?", Dadanizm, <https://www.dadanizm.com/emily-ratajkowski-anlatiyor-bir-model-kendi-bedeni-ve-goruntusu-hakkinda-ne-kadar-soz-sahibi>, Erişim tarihi: 7.12.2021.

<https://www.nftstudyo.com> Erişim tarihi: 25.04.2022

Utangaç, B. (2022) "OpenSea, yeni akıllı kontrat sözleşmesini duyurduktan kısa süre sonra phishing (oltalama) saldırısına uğradı", Egrisim, <https://egirisim.com/2022/02/21/opensea-yeni-akilli-kontrat-sozlesmesini-duyurduktan-kisa-sure-sonra-phishing-oltalama-saldirisina-ugradi/> Erişim tarihi: 25.04.2022

Hayward, A. (2022). "LooksRare Has Reportedly Generated in Ethereum NFT Wash Trading" <https://decrypt.co/91510/looksrare-has-reportedly-generated-8b-ethereum-nft-wash-trading>, Erişim tarihi: 8.05.2022

Ratajkowski, E. (2020). "Buying Myself Back When Does a Model Own Her Own Image? The Cut, <https://www.thecut.com/article/emily-ratajkowski-owning-my-image-essay.html>, Erişim tarihi: 7.10.2021.

Anonim. (2021) “Emily Ratajkowski İlk NFT’sini 140 bin Dolara Sattı”, NTV, <https://www.ntv.com.tr/galeri/sanat/emily-ratajkowski-ilk-nftsini-140-bin-dolara-satti,R2omKMoDMUeckTkkjRluUA/vQD85N9bckyh1b52yT4d6A>, Erişim tarihi: 7.12.2021.

Petrini, D.M. (2021). “Emily Ratajkowski Kendi Fotoğrafını NFT Müzayedesine Açtı”, Vogue, <https://vogue.com.tr/tech/emily-ratajkowski-kendi-fotografini-nft-muzayedesine-acti>, Erişim tarihi: 7.12.2021.

Palumbo, J. (2021). “Emily Ratajkowski’s ‘reclaimed’ Self Portrait Sells for \$175.000”, CNN, <https://edition.cnn.com/style/article/emily-ratajkowski-nft-sale-christies/index.html>, Erişim tarihi: 19.12.2021.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1. Rego, “Sam Abell tarafından çekilen ve Marlboro markasının reklamlarında kullanılan fotoğraf ve Richard Prince tarafından yeniden yorumlanan fotoğrafı”, <https://www.diyphotography.net/photographer-sam-abell-talks-about-cheeky-richard-prince-after-prince-sold-his-photo-for-millions/>, Erişim tarihi: 24.12.2021.

Görsel 2. “Norm Clasen’in Marlboro reklamında kullanılmış fotoğrafı, Clasen’in serisinden bir fotoğraf ve Prince’in sergisinden bir fotoğrafı” <https://www.normclasen.com/Gallery/Marlboro-Photos/9-> <https://www.normclasen.com/Gallery/Marlboro-Photos/30-> <https://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2018/contemporary-art-evening-salen09932/lot.47.html>, Erişim tarihi: 24.12.2021

Görsel 3. “Solda Patrick Cariou’nun fotoğrafı ve sağda ise Richard Prince’in Canal Zone serisinde kullanmış olduğu fotoğraf” <https://www.artnews.com/art-in-america/features/landmark-copyright-lawsuit-cariou-v-prince-is-settled-59702/>, Erişim tarihi: 24.12.2021

Görsel 4. “Richard Prince tarafından yapılan Morris’in de üç fotoğrafının yer aldığı Covering Pollack kolajı” <https://news.artnet.com/market/richard-prince-sid-vicious-copyright-513263>, Erişim tarihi: 24.12.2021

Görsel 5. “Solda Dennis Morris’in Sid Vicious fotoğrafı ve Prince’in sergisinde yer alan Instagram paylaşımının ekran görüntüsünün sergilendiği çalışması” <https://www.jdsupra.com/post/contentViewerEmbed.aspx?fid=c7ead978-a1bd-424a-97e8-ac284369efce>, Erişim tarihi: 24.12.2021

Görsel 6. “Richard Prince, Family Tweets Serisinden fotoğraflar ve albüm kapağı” <https://fineart.ha.com/itm/prints-and-multiples/richard-prince-american-b-1949-family-tweets-five-works-c-2014offset-lithographs-in-colors-on/a/10111-46002.s> <https://gagosian.com/exhibitions/2021/richard-prince-family-tweets/>, Erişim tarihi: 24.12.2021

Görsel 7. “Donald Graham’ın fotoğrafı ve Richard Prince’in sergisinde yer alan fotoğraf” <https://news.artnet.com/market/richard-prince-lawsuit-expert-opinions-402173>, Erişim tarihi: 24.12.2021

Görsel 8. "Eric Mc Natt tarafından 2014 yılında çekilen Kim Gordon portresi ve Prince'in sergisinde yer alan fotoğraf. Kim Gordon'a Prince tarafından hediye edilen fotoğraf" <https://www.jdsupra.com/legalnews/third-verse-same-as-the-first-will-87031/> <https://news.artnet.com/art-world/richard-prince-copyright-lawsuit-754139>, Erişim tarihi: 24.12.2021

Görsel 9. "Sergi alanında yer alan fotoğraf ve suicide girls tarafından yapılan satışa dair paylaşım görseli", <https://www.worthpoint.com/worthopedia/richard-prince-piece-canvas-suicide-1790225919> <https://www.vogue.com/article/suicidegirls-richard-prince> , Erişim tarihi: 24.12.2021

Görsel 10. "Emily Ratajowski'nin Sports Illustrated için çekilen fotoğrafı ve "Kendimi Geri Satın Almak: Bir model ne zaman kendi imajının sahibi olur?" adlı NFT'si üretilen fotoğrafı " <http://www.fansshare.com/gallery/photos/14352591/emily-ratajowski-swimsuit-fotograflari-bikini/?displaying> <https://vogue.com.tr/tech/emily-ratajowski-kendi-fotografini-nft-muzayedesine-acti> , Erişim tarihi: 24.12.2021

Görsel 11. "Emily Ratajowski'nin NFT satışını duyurduğu Instagram paylaşımı" <https://www.instagram.com/p/COIINbPM7qF/> , Erişim tarihi: 24.12.2021